

Zur Wiedereröffnung des Ethnographischen Museums

in Zagreb (Zusammenfassung)

Vorausgeschickt wird eine kurze Darstellung des Werdanges dieses Museums, welches nach gründlichen inneren Umbauten im bisherigen Museumsgebäude und der allseitigen Modernisierung der Räume, der museumstechnischen Anlagen und des Betriebes, mit einem Vortragsaal, neuen Räumen und Anlagen für die Depôts der Museumssammlungen, den zeitgenössisch gebauten beweglichen Vitrinen u.s.w. im Oktober 1972. wiedereröffnet wurde. - Die Anfänge des "Nationalmuseums" Kroatiens im J. 1842. zugleich Anfänge der Sammel-tätigkeit von Gegenständen der überlieferten Volkskultur, die aber noch lange vernachlässigt wurde, trotz des noch in Fülle vorhandenen Materials dieser Art. Trotz wiederholten Bemühungen um die Gründung eines eigenen ethnographischen Museums in Zagreb blieb aber alles bis ins zweite De-zennium des 20. Jh'ts erfolglos. Nach dem Ende des I. Welt-krieges konnte endlich diese Idee verwirklicht werden. Dank der Initiative des Sammlers von bäuerlichen Textilien und ersten Donators S. Berger sowie des damaligen Museumskustos V. Tkalčić und dem Verständnis seitens des Kultusministers der damaligen Regierung in Kroatien M. Rojc. So wurde im J. 1919. das jetzige Gebäude (des ehemaligen Gewerbemuseums), die nötigen Mittel und das notwendigste Personal für diese neu gegründete Abteilung des "Kroatischen Nationalmuseums" gesichert. Die nun folgende fachliche Tätigkeit dieses Mu-seums, seine allgemeine Bildungs- und publizistische Tätig-keit werden kurz geschildert - bis zum Ausbruch des II. Weltkrieges, als die Sammlungen im Schutzkeller unterge-bracht und die Tätigkeit des Museums auf das Minimum redu-ziert werden mussten. Nach dem Krieg wurden die Schausam-mlungen wieder neu aufgestellt die Forschungs- und Sammel-tätigkeit systematisch fortgesetzt - trotz immer noch un-günstiger Umstände, besonders was die Räume des Museums, das veraltete und beschädigte Mobiliar und die Vitrinen der Schausammlungen, die ganz unzulänglichen Depôträume für sei-ne cca. 52.000 Einzelgegenstände (cca. 41.000 Inventar-num-mern) sowie anderen sehr empfindlichen Mängeln. Nachdem Dank der Einsicht aller zuständigen Stellen für Kulturfragen der Stadt Zagreb im J. 1968. die notwendigen ausseror-dentlichen Mittel bewilligt wurden, trat man zum oben erwähnten Umbau und Modernisierung dieses Museums hinzu, weswegen es für das Publikum bis zur Wiedereröffnung ge-schlossen blieb. Die Schausammlungen sind nun nach einem völlig neuen Entwurf aufgestellt um den Besuchern und fach-lichen Interessenten noch übersichtlicher und einprägsamer die Bauernkultur vor allem Kroatiens, dazu auch der übrigen Gebiete Jugoslawiens und einer Reihe aussereuropäischer Völker darzubieten.

Aleksandra Sanja Lazarević

O PRISTUPU IZVANEVROPSKOJ GRAĐI U NAS

Jedan od mogućih pristupa ovoj građi u nas (ne pre-tendirajući da govorim u širim jugoslavenskim razmjerima) prije svega je didaktički. Izvanevropsku građu valja mu-zejskom posjetiocu približiti svrsishodnom interpretacijom, koja će objasniti smisao i ulogu pojedinih pojava u određenoj kulturi, po mogućnosti s uspoređivanjem sličnih ili srodnih pojava na našem tlu.

Ovom prilikom pokušat ću interpretirati neke pojave iz inventara afričkog (i ne samo afričkog!) tradicionalnog društva.

Stvaralački potencijal afričkog čovjeka najpotpunije se izrazio u figuralnoj plastici koja je i svojim konkretnim ostvarenjem i svojim smislom vezana uz kult pokojnika. Proizlazeći iz duboke nužde postojanja, taj kult označuje uspostavu kontakta s mrtvima kako bi se stekla njihova naklonost.

Iznijet ću neke misli A. Doris Banks Henries koje je objavila u svom referatu "Tradicionalna crnačka umjet-nost" na Kolokvijaju što ga je organizirao UNESCO u povodu Prvog svjetskog festivala crnačke umjetnosti u Dakaru, u Senegalu, 1966. godine: "Poštovanje pokojnih predaka in-spiriralo je skulptora. Afrički čovjek vjeruje da duh po-kojnika luta od mjesta do mjesta. To se vjerovanje održa-lo i kod nekih modernih naroda. Da bi se duh pokojnika smirio na jednom mjestu umjetnik mu stvara figuru. Da bi održao duha u dobrom raspoloženju brižljivo izrađuje skulpturu da bude što ljepša. Tako figura postaje živa realnost za plemensku grupu, ljudi joj se obraćaju i paž-ljivo postupaju s njom."

Krenemo li jedan korak dalje pa usporedimo naše obi-čaje vezane uz pradaвні kult pokojnika, tako još i danas održano proslavljanje kršne slave, stvorit ćemo osnovu pravilnijem razumijevanju svega što je ljudsko, makoliko se to svojim izražajnim sredstvima razlikovalo od našeg ili nama srodnijeg.

Fetišizam, demonizam i magizam najuže su vezani s djelovanjem vraća-liječnika koji uz pomoć magičkih čina i "djelotvornih sredstava" obavlja svoj tradicionalni po-sao. Vrač zadaje bol, nanosi zlo, pa i smrt, osobi kojoj to neprijatelj namijeni. Ova demonstracija izvodi se "ana-

logičkom magijom", što znači da se u drvenu figuru za-
badaju čavli i drugi oštri predmeti te su nerijetko fe-
tiši njima posve prekriveni.

Fetišizam s rekvizitima koji ga prate nije daleko
odmakao od votiva, amuleta i hamajlija u koje je i
naš narod vjerovao i koji, u najširem smislu riječi, uz trave
i "ljekarije", pripadaju području narodne medicine. Inven-
tar votiva, amuleta, hamajlija, enamlika i drugih apo-
tropajskih sredstava našeg naroda poslužiti će kao kompa-
rativna građa koja treba da pokaže kako su se genetski
srodne pojave na raznim stranama svijeta različito mani-
festirale.

Inicijacijski ceremonijal, posvuda raširen u Africi
(i ne samo Africi), u slobodnoj interpretaciji označuje
primanje mladića u tajno muškaračko društvo. Inicijacijom
on se upućuje u religijske tajne, ali je to istovremeno i
socijalna institucija koja omogućuje inicijantu da u raz-
nim vidovima manifestira svoju muževnost.

Pokušamo li tu pojavu približiti našim shvaćanjima,
tretirat ćemo inicijaciju i obrede oko nje kao vrstu ško-
le u kojoj afrički mladići uče kako da savladaju probleme
što ih u životu čekaju.

Pedagoški smisao ovog rada ide za tim da pojave a-
fričkog tradicionalnog društva, mutatis mutandis, približi
ili čak poistovjeti sa srodnim pojavama koje su i naše
društvo karakterizirale u prošlosti.

Études pédagogique des matériaux exposés
dans le musée sur l'origine africain
Résumé

Le sens pédagogique de ce travail aspire à rapprocher
ou même, mutatis mutandis, à identifier les phénomènes de
la société traditionnelle africaine aux phénomènes congé-
nères de notre société du passé. Le culte des ancêtres, di-
persé partout en Afrique, rappelle de nombreuses coutumes
et croyances que notre peuple portait aux funérailles. Le
fétichisme, phénomène le plus étroitement lié aux activi-
tés du magicien-docteur, ne s'est pas très éloigné de la
médecine populaire où, à côté des herbes et des expédients,
les votifs, les amulettes et les talismans jouent un rôle
important.

Si nous essayons de rapprocher la cérémonie d'initia-
tion à nos entendements, nous la traiterons comme une sorte
d'école, dans laquelle les garçons africains apprennent
comment résoudre les problèmes qui les attendent dans la vie.

V L A D I M I R T K A L Č I Ć
30. IX 1883. - 12. XI 1971.

Kad je riječ o Etnografskom muzeju u Zagrebu, ne mo-
že se mimoći ime i uloga prof. Vladimira Tkalčića i pri
osnutku i daljoj sudbini toga muzeja i s njim povezane e-
tnologije u Hrvatskoj, a i izvan nje. Kako ovdje nije za-
datak ređanje svih biografskih data iz njegova duga živo-
ta i djelovanja, ovaj se osvrt ograničava nužno na sve o-
no, čim je on bio povezan s ovim našim muzejem i našom e-
tnologijom.

Već je u Arheološkom odjelu Hrvatskoga narodnog mu-
zeja u Zagrebu (u kome je počeo svoju muzejsku djelatnost
još pri kraju svojih studija 1907. g.) imao prilike upoz-
nati dosta etnografske građe, koja je tada stajala pohra-
njena u tom muzeju (dobrim dijelom iz eksotičkih dijelova
svijeta) i nabirala se tu kroz duge decenije, dok nije u-
pravo pobudom V. Tkalčića (i Salamona Bergera) došlo do o-
snivanja zasebnoga novoga etnografskog muzeja u Zagrebu.
Bila je to dosta smiona pobuda za integracijom cijeloga
niza zbiraka etnografske građe različitih posjednika i sa-
svim različitoga sastava. Tadašnji predstojnik odjela za
prosvjetu, vlade u Zagrebu, Milan Rojc s najvećim je ra-
zumijevanjem pomogao ostvariti tu zamisao. Pa kad je i s
tadašnjom Trgovačko-obrtničkom komorom došlo do sporazuma
da novi muzej dobije najveći dio zgrade njezina muzeja, ko-
ji nije više pravo služio svojoj prvobitnoj svrsi, i kad
je uspjelo s više strana osigurati potrebnu opremu za no-
vi muzej, napose prijeko potrebne vitrine, počela se zgra-
da ispunjati namještajem, pomagalima i nizom zbiraka ma-
terijala. Tu su se našle i zbirke etnografskih predmeta
iz Arheološkoga muzeja (napose one Dragutina Lermana iz
Konga pa braće Seljana iz Abesinije i Južne Amerike - uz
ostalo), i zbirka iz Školskoga muzeja (narodnih tekstil-
nih rukotvorina), i iz Umjetno-obrtnoga muzeja (različitih
rukotvorina) pa zbirka narodnih glazbila Franje Ks. Kuhača
i drugih nekoliko zbiraka - među koje se kao privatna u-
ključuje brojem primjeraka, gotovo samo tekstilnih, naj-
veća - S. Bergera. On postaje formalno i direktor muzeja,
a desna mu je ruka i stručni spiritus agens, tada kustos
V. Tkalčić. Nije teško zamisliti, što je tada značilo
sve to, u razmjerno kratkom vremenu, savladati, uskladiti,
integrirati, a da ipak svaka od uključenih zbiraka ostane
i obilježena kao svoje vrste grupa za sebe. I što je zna-
čilo iz toga svega odabrati najznačajnije za prvu postavu
zbiraka za javnost, koja je bila ostvarena 1919. g. ma i
u vrlo raznoličnim pa i skromnim vitrinama, panoima i sl.
Ipak se upornošću obojice rukovodilaca ovoga muzeja poma-